

# SPIS TREŚCI

|                 | Str. |
|-----------------|------|
| Wstęp . . . . . | 5    |

## ŚRODOWISKO GEOGRAFICZNE I LUDNOŚĆ

### Rozdział I. Zmiany w środowisku geograficznym

|                                                         |    |
|---------------------------------------------------------|----|
| 1. Wzrost zanieczyszczenia powietrza . . . . .          | 12 |
| 2. Przeobrażenia w stosunkach wodnych . . . . .         | 12 |
| 3. Skutki eksploatacji kopalin . . . . .                | 15 |
| 4. Dalszy rozwój środków transportu . . . . .           | 16 |
| 5. Powiększanie się terenów zurbanizowanych . . . . .   | 18 |
| 6. Przemiany w świecie roślinnym i zwierzęcym . . . . . | 20 |

### Rozdział II. Ludność

|                                                                      |    |
|----------------------------------------------------------------------|----|
| 1. Rozwój ludności i gęstość zaludnienia . . . . .                   | 22 |
| 2. Urbanizacja . . . . .                                             | 29 |
| 3. Migracje ludności: ucieczka ze Wschodu, ucieczka ze wsi . . . . . | 35 |
| 4. Zmiany w stanie ludności w latach 1914—1918 . . . . .             | 45 |
| 5. Stosunki etniczne i narodowościowe . . . . .                      | 49 |
| 6. Stosunki wyznaniowe . . . . .                                     | 58 |

## STOSUNKI PRAWNE

### Rozdział III. Państwo i prawo na Śląsku w latach 1890—1918

|                                                      |    |
|------------------------------------------------------|----|
| 1. Ogólna charakterystyka . . . . .                  | 64 |
| 2. Podstawy ustroju klasowego . . . . .              | 64 |
| 3. Państwo i prawo wobec ludności polskiej . . . . . | 65 |
| 4. Rozwój prawa . . . . .                            | 66 |

## WIEŚ I ROLNICTWO

### Rozdział IV. Struktura i stosunki społeczne na wsi

|                                                 |    |
|-------------------------------------------------|----|
| 1. Przekształcenia struktury rolnej . . . . .   | 67 |
| 2. Stosunki własnościowe . . . . .              | 74 |
| 3. Koncentracja . . . . .                       | 76 |
| 4. Praca najemna w śląskim rolnictwie . . . . . | 79 |

|                                                                          |    |
|--------------------------------------------------------------------------|----|
| 5. Położenie chłopów i wielkiej własności . . . . .                      | 82 |
| a) Sytuacja finansowa i samowystarczalność gospodarstw rolnych . . . . . | 82 |
| b) Spółdzielczość rolnicza w latach 1891—1918 . . . . .                  | 88 |
| 6. Proletariat i półproletariat . . . . .                                | 93 |
| 7. Śląsk Cieszyński . . . . .                                            | 97 |

## Rozdział V. Rolnictwo i gospodarka leśna

|                                                               |     |
|---------------------------------------------------------------|-----|
| 1. Kryzys agrarny i jego skutki . . . . .                     | 99  |
| 2. Technika produkcji roślinnej . . . . .                     | 103 |
| 3. Produkcja roślinna . . . . .                               | 107 |
| a) Rozwój wiedzy rolniczej . . . . .                          | 107 |
| b) Użytkowanie gruntów i struktura upraw roślinnych . . . . . | 110 |
| c) Plony . . . . .                                            | 114 |
| 4. Produkcja zwierzęca . . . . .                              | 116 |
| 5. Gospodarka leśna . . . . .                                 | 121 |
| 6. Rolnictwo w czasie pierwszej wojny światowej . . . . .     | 123 |
| 7. Śląsk Cieszyński . . . . .                                 | 128 |
| a) Rozwój produkcji roślinnej . . . . .                       | 128 |
| b) Produkcja zwierzęca . . . . .                              | 130 |

## PRZEMYSŁ I USŁUGI

### Rozdział VI. Lokalizacja i struktura gałęziowa przemysłu

|                                   |     |
|-----------------------------------|-----|
| 1. Uwagi wstępne . . . . .        | 133 |
| 2. Zmiany w lokalizacji . . . . . | 134 |
| 3. Struktura gałęziowa . . . . .  | 143 |

### Rozdział VII. Postęp techniczny i koncentracja w przemyśle

|                                              |     |
|----------------------------------------------|-----|
| 1. Ogólna charakterystyka sytuacji . . . . . | 147 |
| 2. Przemiany w technice . . . . .            | 149 |
| 3. Koncentracja i monopole . . . . .         | 158 |

### Rozdział VIII. Rozwój produkcji przemysłowej

|                                                               |     |
|---------------------------------------------------------------|-----|
| 1. Uwagi wstępne . . . . .                                    | 167 |
| 2. Przemysł ciężki . . . . .                                  | 168 |
| a) Górnictwo energetyczne . . . . .                           | 168 |
| b) Wydobycie rud . . . . .                                    | 176 |
| c) Przemysł hutniczy . . . . .                                | 178 |
| d) Przemysł maszynowy . . . . .                               | 183 |
| e) Produkcja przemysłu metalowego . . . . .                   | 186 |
| f) Przemysł materiałów budowlanych . . . . .                  | 189 |
| 3. Przemysł lekki . . . . .                                   | 191 |
| a) Produkcja przemysłu włókienniczego i odzieżowego . . . . . | 191 |
| b) Przemysł spożywczy . . . . .                               | 197 |
| c) Przemysł mineralny . . . . .                               | 201 |
| d) Inne działy przemysłu lekkiego . . . . .                   | 202 |
| 4. Przemysł Śląska Cieszyńskiego . . . . .                    | 204 |
| a) Górnictwo węgla kamiennego . . . . .                       | 204 |
| b) Hutnictwo . . . . .                                        | 205 |

|                                                       |     |
|-------------------------------------------------------|-----|
| c) Przemysł metalowy, maszynowy i chemiczny . . . . . | 206 |
| d) Przemysł włókienniczy . . . . .                    | 207 |
| e) Przemysł rolno-spożywczy . . . . .                 | 208 |

## Rozdział IX. Zmiany w sytuacji rzemiosła

|                                            |     |
|--------------------------------------------|-----|
| 1. Rozmieszczenie rzemiosła . . . . .      | 209 |
| 2. Gałęziowa struktura rzemiosła . . . . . | 212 |

## Rozdział X. Komunikacja, transport, handel i kredyt

|                                             |     |
|---------------------------------------------|-----|
| 1. Komunikacja i transport . . . . .        | 218 |
| a) Sieć kolejowa . . . . .                  | 218 |
| b) Tramwaje i kolejki wąskotorowe . . . . . | 221 |
| c) Drogi wodne . . . . .                    | 221 |
| d) Telegraf i telefon . . . . .             | 225 |
| 2. Handel . . . . .                         | 226 |
| a) Handel wewnętrzny . . . . .              | 226 |
| b) Rynek zewnętrzny . . . . .               | 231 |
| 3. Kredyt . . . . .                         | 236 |

## Rozdział XI. Rozwój turystyki i uzdrowisk . . . . . 239

## Rozdział XII. Skutki industrializacji i urbanizacji

|                                                                |     |
|----------------------------------------------------------------|-----|
| 1. Stopień aktywności zawodowej ludności . . . . .             | 250 |
| 2. Zmiany struktury klasowej i zawodowej . . . . .             | 254 |
| 3. Przyspieszony rozwój miast i gospodarka komunalna . . . . . | 259 |

## STOSUNKI POLITYCZNE

## Rozdział XIII. Polityka władz i postawa społeczeństwa

|                                                          |     |
|----------------------------------------------------------|-----|
| 1. Ogólna charakterystyka sytuacji . . . . .             | 265 |
| 2. Układ sił politycznych w prowincji śląskiej . . . . . | 268 |
| 3. Polityka antypolska i germanizacja . . . . .          | 280 |
| a) Polityka antypolska . . . . .                         | 280 |
| b) Germanizacja . . . . .                                | 294 |
| 4. Hakata i jej działalność antypolska . . . . .         | 303 |

## Rozdział XIV. Rozwój ruchu polskiego

|                                                                                   |     |
|-----------------------------------------------------------------------------------|-----|
| 1. Kształtowanie się polskiej świadomości narodowej . . . . .                     | 310 |
| a) Przesłanki społeczno-ekonomiczne . . . . .                                     | 310 |
| b) Rozwój poczucia więzi międzyzaborowej . . . . .                                | 312 |
| c) Czytelnictwo literatury polskiej . . . . .                                     | 315 |
| d) Opór przeciw germanizacji . . . . .                                            | 317 |
| 2. Prasa polska . . . . .                                                         | 321 |
| 3. Rozwój polskich organizacji gospodarczych, zawodowych i politycznych . . . . . | 330 |
| a) Organizacje gospodarcze . . . . .                                              | 332 |
| b) Organizacja zawodowe . . . . .                                                 | 335 |
| c) Organizacje polityczne . . . . .                                               | 339 |
| 4. Organizacje kulturalno-oświatowe . . . . .                                     | 339 |
| a) Biblioteki ludowe i Śląska Pomoc Naukowa . . . . .                             | 339 |
| b) Towarzystwa śpiewacze . . . . .                                                | 341 |
| c) Towarzystwa „Sokołów” . . . . .                                                | 346 |
| d) Towarzystwa kobiet . . . . .                                                   | 348 |
| e) Inne legalne towarzystwa kulturalne . . . . .                                  | 350 |

|                                                   |     |
|---------------------------------------------------|-----|
| f) Towarzystwa Eleusis . . . . .                  | 352 |
| g) Organizacje młodzieżowe i studenckie . . . . . | 357 |

## Rozdział XV. Orientacje polityczne w polskim ruchu narodowym

|                                                                      |     |
|----------------------------------------------------------------------|-----|
| 1. Katolikowcy a Centrum . . . . .                                   | 365 |
| 2. Geneza i początki Narodowej Demokracji . . . . .                  | 375 |
| 3. Stanowisko współczesnych wobec Narodowej Demokracji . . . . .     | 378 |
| a) Katolikowcy a Narodowa Demokracja . . . . .                       | 378 |
| b) Inne stanowiska . . . . .                                         | 381 |
| c) Wybory 1903 r. . . . .                                            | 382 |
| d) Próba porozumienia w obozie polskim . . . . .                     | 387 |
| 4. Proces bytomski i sprawa żorska . . . . .                         | 394 |
| 5. Rozwój sytuacji w latach 1905—1907 i ugoda 1909 r. . . . .        | 397 |
| a) Reorientacja stanowisk i ponowny wybór Korfańskiego . . . . .     | 397 |
| b) Wybór Napieralskiego na posła z ramienia Koła Polskiego . . . . . | 402 |
| c) Sukces Polaków w wyborach 1907 r. . . . .                         | 405 |
| d) Kompromis polsko-centrowy 1908 r. . . . .                         | 406 |
| e) „Wojna prasowa” i ugoda 1910 r. . . . .                           | 410 |
| 6. Po ugodzie . . . . .                                              | 416 |

|                                              |     |
|----------------------------------------------|-----|
| Rozdział XVI. Lata wojny 1914—1918 . . . . . | 423 |
|----------------------------------------------|-----|

## Rozdział XVII. Stosunki polityczne na Śląsku Cieszyńskim

|                                                                 |     |
|-----------------------------------------------------------------|-----|
| 1. Działalność partii politycznych . . . . .                    | 442 |
| 2. Rozwój polskich organizacji kulturalno-oświatowych . . . . . | 484 |

### KLASA ROBOTNICZA I RUCH ROBOTNICZY

## Rozdział XVIII. Liczebność i struktura klasy robotniczej

|                                                                                |     |
|--------------------------------------------------------------------------------|-----|
| 1. Wzrost liczbowy proletariatu i zmiany w jego strukturze zawodowej . . . . . | 453 |
| 2. Terytorialne rozmieszczenie klasy robotniczej i jej koncentracja . . . . .  | 459 |
| a) Górnośląski okręg górniczo-hutniczy . . . . .                               | 459 |
| b) Proletariat Wrocławia i jego okolic . . . . .                               | 461 |
| c) Proletariat Pogórza Sudeckiego . . . . .                                    | 763 |
| 3. Rekrutacja klasy robotniczej i struktura demograficzna . . . . .            | 464 |
| 4. Śląsk Cieszyński . . . . .                                                  | 471 |
| a) Źródła rekrutacji i liczebność proletariatu . . . . .                       | 471 |
| b) Struktura . . . . .                                                         | 473 |

## Rozdział XIX. Położenie klasy robotniczej

|                                             |     |
|---------------------------------------------|-----|
| 1. Ustawodawstwo socjalne . . . . .         | 477 |
| 2. Dyscyplina pracy . . . . .               | 485 |
| 3. Warunki i bezpieczeństwo pracy . . . . . | 489 |
| 4. Długość dnia pracy . . . . .             | 499 |
| 5. Urlopy robotnicze . . . . .              | 503 |
| 6. Płace . . . . .                          | 504 |
| 7. Warunki mieszkaniowe . . . . .           | 510 |
| 8. Realna wartość płac . . . . .            | 517 |
| 9. Filantropia przemysłowców . . . . .      | 522 |

## Rozdział XX. Ruch robotniczy na Śląsku pruskim

|                                                                 |     |
|-----------------------------------------------------------------|-----|
| 1. Warunki działania lewicy po legalizacji jej partii . . . . . | 525 |
| 2. Walka wyborcza 1893 r. . . . .                               | 530 |

|                                                                                                      |     |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| 3. Geneza powstania Polskiej Partii Socjalistycznej zaboru pruskiego i jej stosunek do SPD . . . . . | 533 |
| 4. PPS zp w pierwszych latach działania . . . . .                                                    | 536 |
| 5. Kampania wyborcza 1898 r. . . . .                                                                 | 542 |
| 6. SPD i PPS zp w latach narastającego konfliktu . . . . .                                           | 544 |
| 7. Lewica w wyborach parlamentarnych 1903 r. . . . .                                                 | 552 |
| 8. PPS zp i SPD po wyborach . . . . .                                                                | 555 |
| 9. Scentralizowany ruch zawodowy . . . . .                                                           | 558 |
| 10. Walki klasy robotniczej; rozwój scentralizowanego ruchu zawodowego                               | 563 |
| 11. Antysocjalistyczne związki zawodowe . . . . .                                                    | 569 |
| 12. Aktywność klasy robotniczej w latach 1905—1907 . . . . .                                         | 573 |
| 13. SPD i PPS zp w latach 1905—1907 . . . . .                                                        | 579 |
| 14. Ruch robotniczy w latach 1908—1914 . . . . .                                                     | 583 |
| 15. Klasa robotnicza w latach I wojny światowej . . . . .                                            | 601 |

## Rozdział XXI. Ruch robotniczy na Śląsku Cieszyńskim

|                                                                             |     |
|-----------------------------------------------------------------------------|-----|
| 1. Potęgowanie się walki klasowej w ostatnim dziesięcioleciu XIX w. . . . . | 609 |
| 2. Klasowe stowarzyszenia zawodowe . . . . .                                | 611 |
| 3. Początki politycznego ruchu robotniczego . . . . .                       | 612 |
| 4. Początki prasy robotniczej . . . . .                                     | 613 |
| 5. Szczytowy okres aktywności ruchu robotniczego w latach 1901—1913         | 615 |
| 6. Działalność kulturalno-oświatowa . . . . .                               | 619 |
| 7. Rozbicie polityczne ruchu robotniczego . . . . .                         | 620 |
| 8. Ruch robotniczy w okresie I wojny światowej . . . . .                    | 622 |

## SZKOLNICTWO, KULTURA LUDOWA I LITERATURA

### Rozdział XXII. Polityka szkolna

|                                                                           |     |
|---------------------------------------------------------------------------|-----|
| 1. Ogólne założenia i kierunki . . . . .                                  | 627 |
| 2. Realizacja programu nauczania . . . . .                                | 633 |
| 3. Germanizatorski charakter szkoły . . . . .                             | 637 |
| 4. Opór społeczeństwa polskiego . . . . .                                 | 643 |
| 5. Rozwój szkolnictwa elementarnego i średniego . . . . .                 | 648 |
| 6. Uniwersytet Wrocławski. Powstanie Wyższej Szkoły Technicznej . . . . . | 651 |
| 7. Szkolnictwo ludowe i średnie na Śląsku Cieszyńskim . . . . .           | 661 |

### Rozdział XXIII. Kultura ludowa

|                                                     |     |
|-----------------------------------------------------|-----|
| 1. Uwagi wstępne . . . . .                          | 667 |
| 2. Relikty dawnego systemu gospodarowania . . . . . | 669 |
| 3. Osadnictwo i budownictwo . . . . .               | 672 |
| 4. Wyposażenie domu . . . . .                       | 678 |
| 5. Pożywienie . . . . .                             | 680 |
| 6. Odzież . . . . .                                 | 683 |
| 7. Życie społeczne wsi . . . . .                    | 688 |
| a) Rodzina . . . . .                                | 688 |
| b) Społeczność wiejska . . . . .                    | 689 |
| 8. Obrzędy i zwyczaje . . . . .                     | 692 |
| a) Rodzinne . . . . .                               | 693 |
| b) Doroczne . . . . .                               | 697 |
| c) Rolniczo-hodowlane . . . . .                     | 700 |
| 9. Wierzenia i przesady . . . . .                   | 703 |

## Rozdział XXIV. Literatura i piśmiennictwo polskie

- |                                                 |     |
|-------------------------------------------------|-----|
| 1. Uwagi ogólne . . . . .                       | 708 |
| 2. Piśmiennictwo Śląska Cieszyńskiego . . . . . | 709 |
| 3. Piśmiennictwo górnośląskie . . . . .         | 721 |

## Rozdział XXV. Literatura niemiecka na Śląsku . . . . . 737

Indeks nazwisk . . . . . 741

Indeks nazw geograficznych i etnicznych . . . . . 762

Spis ilustracji . . . . . 783

Spis map . . . . . 787